

Važnost obrazovanja za prevenciju nasilnog ekstremizma

VELDIN KADIĆ¹, MA

Fakultet političkih nauka, Bosna i Hercegovina

Uvod

Nasilni ekstremizam je na početku novog milenijuma dobio snažan istraživački momentum i postao važan dio javnog diskursa u mnogim državama svijeta. Koncept nasilnog ekstremizma i sadržajno i terminološki je vrlo konfuzan i nerijetko različito se tumači kod akademskih istraživača, vladinih i nevladinih organizacija i sigurnosnih agencija.² Nerijetko se koristi i kao sinonim za terorizam što je uprkos određenim sličnostima ipak pogrešno jer je nasilni ekstremizam inkluzivniji pojam.³ Iz toga proizilazi da nema jedinstvene općeprihvaćene definicije nasilnog ekstremizma, no postoje određeni zajednički elementi koji se mogu prepoznati. Ne ulazeći suštinski u ove rasprave (jer to nije meritorno u kontekstu teme) za potrebe ove studije nasilni ekstremizam⁴ ćemo posmatrati u kontekstu UNESCO-ovog razumijevanja ovog koncepta koji se odnosi na vjerovanja i djelovanja ljudi koji podržavaju i koriste nasilje da ostvare ideološke, religijske i političke ciljeve, dok sam pojam ekstremizam označava vjerovanje ili podršku za ideje koje su vrlo daleko od onoga što većina ljudi smatra ispravnim ili razumnim; ekstremizam se dakle odnosi na stavove ili ponašanja koja izlaze van okvira prihvaćenih normi (UNESCO, 2017).

Nakon što je nasilni ekstremizam na početku novog milenija postao sve ozbiljniji problem, uporedo s tim počele su se javljati inicijative za njegovim *suzbijanje* (Countering violent extremism) i *prevenciju* (Violent extremism prevention). To je u Evropi posebno došlo do izražaja nakon terorističkih napada u Madridu 2004. i Londonu 2005. godine. (Frazer i Nunlist 2015). Danas je općeprihvaćeno mišljenje da pitanje prevencije nasilnog ekstremizma nije više isključivo sigurnosno pitanje, odnosno nešto čime se bave isključivo policijske obavještajne i druge agencije nego da su upravo elementi *soft power* kao što je obrazovanje i društvena

¹ E-mail: veldin.kadic@fpn.unsa.ba

² FBI definira nasilni ekstremizam kao „poticanje, odobravanje, opravdanje ili podržavanje počinjenja nasilnog čina radi postizanja političkih, ideoloških, vjerskih, socijalnih ili ekonomskih ciljeva“. (FBI, službena stranica). Slične elemente u definiranju nasilnog ekstremizma moguće je pronaći i u USAID-ovoj studiji *The development response to violent extremism and insurgency*. (USAID, 2011:2)

³ Plan aktivnosti za prevenciju nasilnog ekstremizma Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda navodi da „nasilni ekstremizam obuhvata širu kategoriju manifestacija i da postoji rizik da sjedinjavanje dva pojma može dovesti do opravdanja previše široke primjene mjera protuterorizma, uključujući i oblike ponašanja koji ne bi trebali da budu kvalificirani kao teroristički akti. (OSCE, 2018:19).

uključenost u preventivnoj fazi najvažniji. Stoga je cilj ovog teksta da etablira važnost obrazovanja i da svaka osoba koja učestvuje u formalnom obrazovanju (nastavnik/ca, bibliotekar/ka, pedagog/ica itd.), spozna svoju važnost i ulogu u prevenciji nasilnog ekstremizma.

Obrazovanje i prevencija nasilnog ekstremizma

Na samom početku važno je naglasiti da postoji velik broj studija o odnosu obrazovanja i prevencije nasilnog ekstremizma i da se radi o prilično vrućoj i intenzivnoj debati. No, jasne relacije u tom smislu je vrlo teško evidentirati, odnosno odrediti jasne pokazatelje edukacijskih programa i uticaja edukacije na prevenciju nasilnog ekstremizma. To prvenstveno zbog teškoće u prikupljanju pouzdanih podataka, o shvatanju nasilnog ekstremizma radije kao političkog, a ne naučnog koncepta, zbog raznovrsnosti konteksta u kojem se nasilni ekstremizam pojavljuje i razlozima pojedinaca koji se angažiraju u nasilje. (Kyburz, Beerli i Rom, 2019). Ipak na globalnom nivou⁵ kroz Ujedinjene nacije, UNESCO, EU itd. prepoznata je izuzetna važnost obrazovanja za prevenciju nasilnog ekstremizma. No, imajući u vidu da je obrazovanje širok sadržajni pojam, a uvažavajući meritum teme najprije je potrebno početi od jednog njegovog segmenta, a to je koncept medijske i informacijske pismenosti. Nema sumnje da medijski i informacijski nepismena osoba, sa pristupom internetu i profilom na nekoj od društvenih mreža predstavlja opasan „koktel“ sa tri sastojka. Koncept medijske i informacijske pismenosti u digitalnom okruženju u kojem živimo (kojeg odlikuju fake news i razne vrste online propagandi) pokazao se kao iznimno važan jer kroz svoje aktivnosti i mjere doprinosi kreiranju zdravijeg demokratskog društva i potiskivanju ekstremičkog narativa unutar istog. Medijska i informacijska pismenost koja je usmjerena na pojedinca je nasušna potreba našeg društva imajući u vidu opasnosti za svakog pojedinca da u nedostatku znanja u ovoj oblasti postane „žrtva“ online prostora i svoj vrijednosni sistem bazira na ekstremičkom narativu. Ako uvažimo premisu da je obrazovanje jedan od važnijih elemenata meke moći za prevenciju nasilnog ekstremizma onda se kao imperativ nameće pitanje: koju i kakvu ulogu imaju nastavnici u tom procesu i iz čega proizilazi njihov značaj. Odgovor je vrlo jednostavan: nastavnici imaju neponovljivu priliku da učenicima i studentima ponude i prenesu znanje koje će biti s onu stranu ekstremističkog narativa. Dakle, kroz višegodišnji period obrazovanja nastavnici imaju priliku

⁵ Šesta revizija UN-ove globalna strategija za suzbijanje terorizma (originalno usvojena 2006. god) potvrdila je važnost obrazovanja u Prevenciji nasilnog ekstremizma.

da svojim učenicima pomognu u formiranju vrijednosnog sistema koji će nasilje posmatrati kao društveno neprihvatljivu formu ponašanja. Ukoliko nastavnici propuste ovu priliku i kroz formalno obrazovanje ne izgrade vrijednosni sistem kod učenika koji je s onu stranu ekstremističkog narativa mogućnosti za naknadni popravak su vrlo ograničene. Međutim, važno je naglasiti da obrazovanje samo po sebi ne doprinosi prevenciji nasilnog ekstremizma. „Pitanje je sadržaja obrazovanja. U tom smislu nužno je da obrazovanje promovira kritičko mišljenje i odbacivanje jednodimenzionalnog pogleda na svijet, svijest o drugom i drugačijem i međukulturnu i međureligijsku saradnju.“ (Rijaest Islamske zajednice u BiH, 2018:14). Samo obrazovanje bazirano na ovim vrijednostima može biti faktor otpornosti u zajednici i barijera nasilnom ekstremizmu. Naravno potrebno je uvažiti i činjenicu da postoje i druge okolnosti i faktori koji utiču na formiranje stavova kod mlade osobe, no obrazovanje mora preuzeti svoj dio odgovornosti. Mnogi pojedinci koji su počinili terorističke akte ili se pridružili terorističkim organizacijama i krajnje desnim organizacijama koje promoviraju nasilje imali su vrlo zavidno obrazovanje. No, bez obzira na to „zavidno obrazovanje“ postali su dio organizacija koje prihvataju jednodimenzionalnost, netoleranciju prema drugačijem i nasilje kao legitiman alat za ostvarivanje svojih ciljeva. Zanimljiv je paradoks da velik broj mladih ljudi u cijeloj Evropskoj uniji koja kao region ima obrazovanje razvijeno na veoma visokom nivou se pridružuje raznim krajnje desnim organizacijama i skupinama čiji je osnovi modus djelovanja mržnja prema drugom i drugačijem. „Obrazovni sistem koji uče konačnim istinama, poslušnosti, intelektualnom konformizmu i slijepoj pokornosti obrazovni može samo indoktrinirati, a nikako osposobiti mladu osobu da se odupre bilo kakvom obliku manipulacije.“ (Rijaest Islamske zajednice u BiH, 2018:14). Takvo obrazovanje ne može biti faktor otpornosti unutar jedne zajednice. Posebno je važno graditi otpornost zajednice kroz obrazovanje i jačati kritičko mišljenje, svijest da se prihvati „drugačije“ i interkulturnu i međureligijsku saradnju u zemljama kao što je BiH koje obiluju specifičnostima, različitostima i naslijeđem rata iz kojih se vrlo lahko mogu javiti pobude za nasilje i ekstremizam. Nedovoljno poznavanje drugih i nespremnost da se prihvati različitost najbrži je put za stvaranje predrasuda i nezdravu fragmentaciju društva. Takvo društvo kod mnogih mladih ljudi može izazvati osjećaj nepripadnosti istom i kao posljedicu toga desocijalizaciju i indoktrinaciju kod istih. Nije teško pogoditi da će te osobe često pronaliziti krivca za takvo stanje u drugom i drugačijem. Iako je obrazovni sistem/i fragmentiran u BiH i opterećen etničkim narativima nužno je da se pa makar i kao takav (u nedostatku temeljne reforme) osnaži u kurikulumima univerzalnim vrijednostima koje promoviraju kritičko mišljenje, razvijanje tolerancije za drugačije kao i interkulturnu i međureligijsku saradnju. Kroz obrazovanje je nužno poticati i osnaživati anti-

nasilni i mirovni potencijal jednog društva. Škole i druge odgojno obrazovno ustanove moraju biti istinsko mjesto socijalizacije mladih ljudi. U protivnom „škole mogu doprinijeti da se nasilne ekstremističke grupe učine privlačnim (mladim ljudima op.) kada ne ispune svoje obećanje da će djecu uključiti u društvo i pružiti im osjećaj pripadnosti zajednici koja uči“ (UNESCO, 2017:29). Prepoznajući važnost obrazovanja za prevenciju nasilnog ekstremizma UNESCO je u oktobru 2015. godine donio odluku kojom se potvrđuje važnost obrazovanja za prevenciju nasilnog eskremizma.⁶ U tom smislu kao odgovor na te potrebe UNESCO je izdao dva važna priručnika: *prevencija nasilnog ekstremizma kroz obrazovanje* i *priručnik za nastavnike o prevenciji nasilničkog ekstremizma*. Ovi priručnici šalju vrlo jasnu poruku “obrazovanje ne može spriječiti pojedinca od počinjenja nasilnog akta u ime eskremističke ideologije ali može dugoročno stvarati uslove u kojima će razmnožavanje ovih ideja biti jako teško“ (UNESCO, 2017:22).

Literatura

Frazer, Owen i Nünlist, Christian, 2015. The Concept of Countering Violent Extremism, CSS Analyses in Security Policy, Zurich.

FBI, službena web stranica, Datum posjete 16.11.2020. Dostupno na: <https://www.fbi.gov/cve508/teen-website/what-is-violent-extremism>

Kyburz, Stephan, Beerli, Andreas, i Rom, Adina, 2019. Can Education Prevent Violent Extremism? Online članak, dostupan na: <https://www.cgdev.org/blog/can-education-prevent-violent-extremism>

OSCE, 2018. Uloga civilnog društva u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu, Vodič za Jugoistočnu Evropu. ISBN 978-3-903128-31-6.

Rijaset islamske zajednice u BiH, (2018). Prepoznavanje, prevencija i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu. Priručnim za imame i aktiviste islamske zajednice

UN Global Counter-Terrorism Strategy (A/RES/60/288), Dostupna na: <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy>

UNESCO, 2017. Preventing violent extremism through education: a guide for policy makers. Dostupan na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247764>

⁶ UNESCO Executive Board 197 EX/Decision 46, UNESCO’s role in promoting education as a tool to prevent violent extremism (Oktobar, 2015)

UNESCO, 2016. Priručnik za nastavnike o prevenciji nasilničkog ekstremizma.

USAID, 2011. The development response to violent extremism and insurgency. Putting principles into practice. Studija Dostupna na: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pdacs400.pdf

UN Global Counter-Terrorism Strategy (A/RES/60/288), Dostupna na: <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy>